

Akademický text – zadání

Zadání:

Máte před sebou text, který je záměrně zbaven jistých údajů (název, abstrakt, názvy kapitol, klíčová slova atd.).

Vaším úkolem je text přečíst a podle jednotlivých dílčích úkolů **zpracovat jednoduchý soubor ve Wordu**, který bude obsahovat níže uvedené části.

Poté text uložíte **do odevzdáárny** předmětu bp4022 do složky „Úkoly k akad. textu.“

Standardní termín pro uložení je **15. 12. 2023 do půlnoci**.

Struktura pro zpracování úkolu:

Uveďte své jméno a příjmení.

- 1) Navrhňte název celého textu.
- 2) Vytvořte k textu abstrakt v délce 90–120 slov.
- 3) Vytvořte klíčová slova (v počtu 5–7).
- 4) Navrhňte název pro každou z 9 oddělených částí (A-I).
- 5) Vyberte si (jednu) kteroukoli z 9 částí textu (A–I) a pokuste se v 5–7 větách shrnout její hlavní myšlenku.

Text - úkol

A

Filosofická reflexe cestování může mít více podob. V našem podání představuje určitý, v praxi nepříliš užívaný přístup k cestování založený na propojování hlubších souvislostí, které motiv cesty a proces cestování v sobě zahrnují. Škála různých myšlenkových konceptů a jejich východisek, jež s cestováním úžeji či vzdáleněji souvisejí, je velmi pestrá.

Nelze ji vyčerpávajícím způsobem podchytit, a také ani není možné pokoušet se o univerzální vyznění idejí či jejich širšího uchopení. Neboť hledání, jež je pro filosofii nutným nástrojem, či přímo vůdčím principem, se může ubírat po různých cestách, které se mohou křížit, míjet a mířit zcela různými směry. Proto je v názvu tohoto příspěvku přímo uvedeno slovní spojení „možné náměty pro filosofickou reflexi“. Tím je zdůrazněno, že zde v žádném případě nejde o rukojeť či příručku, která by nás neochvějně dovedla k výsledkům, jež je možno kvantifikovat či objektivizovat prostřednictvím vědeckých metod.

Právě odhlédnutím od standardně používaných diskursů, které mnohdy považujeme za jediné možné a jediné správné, však získáváme potřebný nadhled. Získáme pohled vycházející z onoho husserlovského epoché, tedy určité „uzávorkování“ (Husserl, 1994) běhu událostí okolního světa a můžeme tak přesněji vnímat problematičnost daností, jejichž nevyhnutelnost může být mnohdy značně iluzorní

V rámci tohoto příspěvku určitě není možné reflektovat cestování v komplexnější podobě. Proto se příspěvek zaměří na vybrané souvislosti cesty a cestování v určité logické vazbě a poskládá je do určitého obrazce, jehož význam a obsah se následně pokusíme pospat a vysvětlit.

B

Český jazyk dává poměrně velký prostor pro vícečetný výklad samotného slova cesta, byť ten jinak vychází z univerzální mytické a náboženské tradice. **Cesta** představuje v prvním případě fyzicky zcela evidentně existující nastavení krajinného uspořádání – *silnice, pěšina, stezka, chodník* apod. V anglickém jazyce pro tento význam nacházíme většinou zcela konkrétní výrazy – *a road, a path, a trail, a track, a pathway* atd. Cesta je ovšem také výrazem, který je spojen s pohybem a má v sobě význam, jež může být popsán slovy *putování, cestování* či též *pout'*. Zde angličtina obvykle používá výrazů *travelling, journey* či *pilgrimage*. Třetí souvislostí, v níž je slovo cesta běžně používáno, je cesta coby *způsob* (v užším slova smyslu *způsob použití*). V češtině jde do jisté míry o přenesený význam. V angličtině se setkáváme s výrazem *way*, který je primárně chápán jako způsob (modus), ale je používán i v prvním popsaném významu (cesta, pěšina). Například britsko-americké nuance výrazů typu *railway* a *railroad* tuto souvislost dobře ilustrují. Stejně tak některé konkrétní výrazy jako je např. *path* jsou abstrahovány do významu cesta coby *postup* či směřování. Na rozdíl od češtiny však angličtina standardně neužívá slovo *way* ve významu *pohyb* či *cestování*.

Jedná se zde o zcela obecné jazykové poznatky, takže k nim evidentně není nutno uvádět žádné slovníkové definice či jiné zdroje. Zná je v podstatě každý školák na střední jazykové úrovni. Prostá znalost skutečnosti ovšem ještě zdaleka neznamená, že tuto skutečnost automaticky vnímáme v její příčinné souvislosti a že rozumíme její podstatě. Mnohdy je tomu spíše naopak. Filosofická reflexe je často podmíněna sémantickou analýzou, což je logicky dáno právě hledáním určitých vývojových posunů v užívání pojmů a umožňuje odhalování příčinných souvislostí. Cestou sémantických rozborů se však nyní nevydáme, protože bychom uhnuli z linie, jíž se hodláme v tomto příspěvku držet. Budeme se dále věnovat individualizovanému chápání pojmu cesta, jemuž je nejbližší anglický ekvivalent *way of life*, který však do jisté míry zužuje prostor výkladu klíčového pojmu na *životní způsob*.

C

Abychom mohli přiblížit některé aspekty cestování, které nás zajímají, ve skupinovém či společenském kontextu, budeme nejprve věnovat určitou pozornost motivu cesty v jeho individualizované podobě. V historicky významném časovém horizontu se s uchopením cesty coby pouti člověka vlastním životem setkáváme často u východních náboženských konceptů. Taoismus užívá své klíčové slovo *tao* pro cestu v širším významu. Podle knihy *Tao-te-ťing* připisované Starému mistru, obvykle označovanému jako Lao-c', je princip *tao* propojován s principem ctnosti *te* a principem aktivního nečinění *wu-chej*. *Tao* je ustavičným tokem, je neustálou přeměnou a je také splynutím s přírodou (Krebsová, 2004), je tedy skutečně cestou v širším chápání.

V buddhistickém pojetí myšlenky „cesta je cíl“, která bývá moderní společností často velmi povrchně přejímána až do podoby kolovrátkového sloganu, jenž si úspěšní manažeři umisťují na viditelná místa, nalézáme pod tímto nánosem formalismu hlubší vazby mezi cestou a jejím cílem. Cesta je lemována milníky a dílčími cíli, které v krátkodobém horizontu zejména subjektivně nabývají na významu, ovšem v dlouhodobějším chápání je to právě cesta, která pomáhá uchovávat trvalejší hodnoty. Překonáváním překážek na cestě sílíme a zdokonalujeme se (Trungpa, 2006).

Proč bychom na tomto místě měli hovořit o individualizaci motivu cesty? Pochopení cesty jako osobní životní pouti je především její velmi abstrahovanou podobou. Ta v sobě nese zprostředkovaně všechny tři zmíněné výklady cesty – fyzické prostředí, průběh pohybu i způsob pohybu. Čím více se však vzdalujeme ryze konkrétní představě cesty, po níž kráčíme (povrchu, na němž se střídá asfalt a jíl, zvolenému způsobu pohybu, například chůzi již kombinujeme s během a také lidmi, kteří nás obklopují a pohybují se po cestě s námi), tím více

se ocitáme na své pouti odkázání na metaforizovanou podobu cesty, v níž se cesta stává určitým symbolem. Stává se symbolem našeho snažení, našeho hledání, našich posunů v myšlení a chování.

Takový metaforizovaný výklad cesty je však nutně silně individualizován, neboť probíhá z velké části v lidské mysli a navenek může být pouze nějakým způsobem interpretován či promítán.

Jakkoli taková slova znějí mírně mysticky, v každodenní realitě je tato obrazná projekce cesty poměrně častá. Hovoříme o tom, že „jdeme svou cestou“ (chováme se dle své vlastní vůle), „souzníme s cestou“ (jsme přesvědčeni o správnosti svého chování), „hledáme tu správnou cestu“ či „stojíme na rozcestí“ (rozhodujeme se v různých situacích). Tyto obraty jsou používány tak často a všedně, že je jako metaforu většinou již ani nevnímáme. To však nic nemění na skutečnosti, že motiv cesty je jednak abstrahován, jednak individualizován, protože cesta ve smyslu *tao* není ani dálnicí, po níž ujíždějí vozidla, ani pěšinou vyznačenou turistickou značkou.

Sama o sobě nejsou předchozí zjištění nijak novátorská, určité zajímavosti však nabývají v souvislosti s cestováním a zejména pak jeho moderními formami. *Tao* je nepochybně hledáním cesty v podobě hledání jejího smyslu. A právě smysluplnost přesunů z místa na místo, jež bývá mnohdy více determinováno cílem než cestou, je možno nahlédnout prismatem smysluplnosti cesty.

D

Abychom dokázali lépe vysvětlit, jak lze individualizovaný motiv cesty promítnout do praktického prostředí, zvolili jsme příklad náboženských poutí. Pouti v sobě obecně velmi silně propojují motiv cesty s motivem cíle. Důležité je u nich vše, co v sobě cesta zahrnuje (fyzická náročnost, nepohodlí, setkávání se s lidmi, utváření postojů, nutnost řešení okamžitých situací) a současně však také dosažení cíle, jímž bývá poutní místo a často také obřad s ním spojený.

Pro moderního cestovatele je takový přístup k cestování vysoce poučný, neboť v sobě zahrnuje určité faktory, které mohou podstatným způsobem charakter cestování měnit a zkvalitnit. Zaměříme se na tyto atributy:

- *Pokora*. Ta může mít řadu konkrétních projevů. Pouť bývá často spojena s očištěním od toho, čemu se v běžném životě nedokážeme vyhnout, ale s čím vědomě či intuitivně nesouzníme. K umocnění pokory dochází také jistou obřadností, která představuje vytržení z každodennosti. Již samotná identifikace sebe sama s postavou poutníka přispívá k pokornějšímu pohledu na okolní svět, ať již jde o historicky chápané přičlenění (k archetypu poutníka) či sociálně podmíněné zařazení se do skupiny osob, který se vymyká běžným standardům.
- *Prohloubení vnímání*. Poutník vnímá cestu intenzivně, protože není v žádném okamžiku svého putování puzen touhou dosáhnout cíle co nejrychleji a nejbezbolestněji. Nezávodí s časem, není hnán neklidem, že již měl někde být a že něco promešká.
- *Celostní chápání*. Myšlenkové procesy, jímž je moderní jedinec učen a je v nich neustále zdokonalován, probíhají z podstatné části na základě nekonečných řetězců analýz a syntéz. Průběžně rozkládáme všechny jevy okolo nás na dílčí celky, části a podčásti, které potom skládáme opět dohromady. Tato schopnost je naprosto nutná pro přežití lidského jedince a jeho orientaci ve složitých podmínkách. Pokud je však dohnána ad absurdum, přestává být produktivním prvkem, neboť se stále častěji ukazuje to, co je důvěrně známo například z kybernetiky, že vlastnosti a funkce celku nelze vždy odvozovat z vlastností jeho částí. V případě cestování pak lze důraz na jednotlivosti chápat jako kontraproduktivní v okamžiku, kdy nám jednotlivé dílčí faktory ovlivňují celkové vnímání cesty. Pokud je věnována těmto dílčím faktorům přílišná pozornost, dostáváme se do nekonečného vleku,

v němž sledujeme kvalitu stravy, cenu jízenek, teplotu vody, případně kvalitu, cenu a teplotu nápojů atd. Po samotném smyslu cesty v širším kontextu tak zůstává prázdnou. Vzhledem k omezenému rozsahu tohoto příspěvku zde motiv cesty a jeho spojení s poutnictvím představuje pouze jakýsi úvod k další kapitole. Pro podrobnější zachycení širších souvislostí můžeme odkázat na některé další práce, např. Cohen (1979), Bednář (2009), Jirásek (2011), Hurych & Machovec (2012).

E

Zachycení kvalitativních a kvantitativních prvků v různých úhlech pohledu je velmi ošemetné, protože k jejich prolínání a přeměně dochází prakticky neustále. Hegel v logických analýzách hovoří o dialektických zákonech a o tom, že *kvalita* i *kvantita* jsou určitostmi bytí. Ovšem, zatímco kvalita je bezprostředně identická s bytím, kvantita je k bytí lhostejná. „Něco je tím, čím to je, díky své kvalitě, a když jí pozbude, přestane být tím, čím je“ (Hegel, 1992, 176). Hegel tak předjímal situaci, která přes jeho varování byla dovedena v dnešní době do mnohdy skutečně absurdní polohy: „Také čísla, jimiž se zabývá statistika, jsou zajímavá jen pro kvalitativní výsledky, jež jsou jimi podmíněny. Naproti tomu pouhé zjišťování čísel jako takových (...) se právem považuje za prázdnou kuriozitu, jež není s to uspokojit ani teoretický ani praktický zájem“ (tamtéž, 203).

Podle Hegela je dovršením bytí *míra* – coby jednota kvality a kvantity (kvalitativní kvantum). Kvantita si svou povahu uchovává i v míře. „Jestliže však kvalita obsažená v míře překročí určitou mez, je tím překonána i odpovídající jí kvalita. Není tím však negována kvalita vůbec, nýbrž pouze tato určitá kvalita, jejíž místo zaujme ihned nějaká jiná kvalita“ (tamtéž, 207).

Lhostejnost kvantity vůči bytí je pro nás zcela klíčovým pojmem. Hegel tak ukázal na jádro problému, který má své praktické dopady. Kvantita je velmi dobře podchytilelná, zpracovatelná a převoditelná. To jsou důvody, proč s kvantitativními výstupy v různých podobách tak často a s oblibou pracujeme. V dílčích výstupech totiž vyvolávají zdání objektivity. Jsou však lhostejné vůči lidskému bytí, což není jakási romantická floskule, ale jde o významný ontologický problém.

F

Jestliže jsme hovořili o cestě poutníka coby jisté inspiraci pro moderní cestovatele, můžeme nyní zmínit ze své podstaty opačně založené formy cestování. Za ty lze považovat účelově podmíněné přesuny z místa na místo, při nichž pro nás cesta představuje jakési nutné zlo, jež je třeba podstoupit. Kodrcání autobusem do lyžařského střediska, přelet přes oceán, který trávíme spánkem či poslechem hudby nebo i prosté dojíždění za prací. V těchto případech se z větší části nejedná o cestování, které nějakým způsobem obohacuje naše vnímání.

Přesto i v případě únavného letu můžeme někdy pohlédnout z okna a nechat se unášet zajímavou scénérií, je-li k dispozici. Pokud chápeme lidský život celostně, holisticky, pak nelze od sebe zcela přesně oddělit okamžiky, kdy vnímáme svět v jeho kvalitě a kdy nás kvalita mívá. Dojde-li ke srážce vlaků a my budeme pospávat ve snaze nějak překlenout čas, jenž nám zbývá do příjezdu do cíle, není možno říci „počkejte ještě chvíli, teď jen utloukám čas, kvalitu vnímání budu budovat až za hodinu.“ Budeme prostě vrženi do nové situace a budeme nuceni si s ní nějak poradit.

Vraťme se však k tomu typu cestování, jenž je spojen se záměrnou a cílenou snahou poznávat nová místa a získávat nové zkušenosti. Poměrně ilustrativním vyjádřením přeměn kvality v kvantitu může být parametr rychlosti a formy cestování. Vnímání detailů je určujícím rysem kvality, který může být rychlostí pohybu limitován.

Pohybujeme-li se pěšky a občas se zastavíme, máme možnost vnímat detaily cesty poměrně podrobně. Můžeme si prohlédnout rostliny u cesty, můžeme se zastavit a pozorovat živočichy velikosti žáby či ještěrky.

Při plavbě na kanoi se můžeme nechat unášet proudem a pozorovat okolí, někdy však musíme bojovat s peřejemi a prostor pro sledování okolí se zmenšuje.

Při jízdě na kole si nepochybně všimneme stromořadí okolo cesty a také zřejmě zaregistrujeme, pokud přes silnici přeběhne zajíc. Vnímání detailů nepochybně záleží na naší motivaci k jízdě, na našem tempu a také na schopnosti vnímat (Hurych, 2013).

Při jízdě autem se nám již některé detaily mohou ztrácet a prolínat, ale opět záleží na mnoha okolnostech. Můžeme například doprovázet cyklistu, který závodí ze všech sil, a potom má spolujezdec v autě mnohem větší možnost sledovat detaily než cyklista.

Viděno hegelovským prismaem, jedná se zde o změny míry, v určitém nastavení o změny v kvantitě, které však mohou, a to spíše speciálně než univerzálně, vyústit ve změny kvality. Typickým příkladem může být okamžik, kdy vjedeme do tunelu. V tu chvíli se naše vnímání dostává do kvalitativně rozdílné situace, přičemž samotná rychlost pohybu zde také hraje roli, ovšem nikoli zcela klíčovou.

Problémem moderního cestování je, že se příliš často dostává mimo kontakt s detaily a podobá se tak stále více jízdě tunelem, jehož stěny mažou pestrost vnímaného prožitku. S rychlostí našeho pohybu tak sice projíždíme více vzdálenějších míst, ale narůstá čas strávený v tunelu (samozřejmě v obrazně širší metafoře) oproti času, jenž je možno věnovat pozorování míst mimo tunel. Tímto způsobem vlastně čas nešetříme, nýbrž jím mrháme a prostor pro naše vnímání se paradoxně zužuje.

Lze říci, že tento příklad je typickým zvratem kvality v kvantitu, o němž hovoří Hegel.

G

Martin Heidegger hovoří ve své knize *Bytí a čas* o možnosti „moci být celý“ jako o „existenciálně autentické možnosti pobytu“ (Heidegger, 1996, 336). Jeho analýzy jsou velmi komplexní a vzájemně propojené. Pro účely našeho příspěvku je musíme interpretovat jakýmsi výkladovým jazykem, což samozřejmě znamená jisté riziko interpretace nepřesné. Proto zde lze hovořit spíše o jisté inspiraci Heideggerem, než o samotnou reflexi jeho práci jeho díla. To by na tak malé ploše a bez dalšího kontextu bylo spíše na škodu věci.

Autentické bytí je v praktických situacích vždy problematizováno. Je velmi obtížné nalézt autentické prvky v životě konkrétní osoby, nelze totiž nijak objektivně změřit, nakolik jsme ve svém jednání a vnímání autentičtí. Podle Heideggera je člověk do života „vržen“ bez svého přičinění, jeho bytí je však autentické, pokud rozhoduje sám za sebe, a je neautentické, pokud za něj rozhodují jiní. Heidegger hovoří o nutnosti „dosvědčení autentické existenciální možnosti“ (tamtéž, 297). To vyžaduje vymanění se ze ztracenosti v neurčitém „ono se“ (v *Říši Das Man*).

V této souvislosti Heidegger používá celou řadu konstruktů. Pro nejvlastnější charakter lidského bytí používá termínu *existenciál*. Jedním z klíčových existenciálů je pro něj starost. Starost nás přibližuje k odemčenosti pobytu a také k jeho autenticitě. Je vlastně volání svědomí, která „vyzývá pobyt k jeho nejvlastnějšímu ‚moci být‘“ (tamtéž, 348).

Naopak neautentický pobyt je pro Heideggera velmi silně spojen s instrumentalizací, tedy se závislostí na předmětech (Hegel v této souvislosti hovoří o *předmětném bytí*).

Typickým prvkem instrumentalizace jsou technologické vymoženosti, které přejímají do jisté míry zodpovědnost za naše konání. V oblasti cestování to může být například velmi ambivalentně působící prostředek – navigace GPS. Na jedné straně má nesporné praktické výhody, na druhé straně do značné míry může činit člověka mnohem méně aktivním a kompetentním při orientaci, což dosvědčuje mnoho praktických případů, kdy navigace selže

a její uživatel se stává bezradným. Každopádně je však prostředkem instrumentalizujícím cestovatelovo bytí.

H

Heidegger nás také upozornil na velmi významnou roli časovosti (temporality), která je přítomna v našem bytí. Hovoří o dějinnosti, každodennosti a nitročasovost lidského bytí. Autenticita tak může být prověřována a dosvědčována ve své každodennosti. Stejně tak ji však můžeme sledovat v případě vytržení z každodennosti, jímž cestování může být a často také bývá.

Naopak upadnutí do nitročasovosti, do světa vynucených povelů (Gestell) a každodenních obstarávek nás vede k neautentickému modu bytí. Za jeho typický příklad ztráty autenticity cestovatelského bytí je možno považovat například cestování za nákupy. Problém zde není v praktičnosti dané aktivity (v jakémisi pseudoutkání „bulvár kontra intelektuálové“), ale v utilitárním naplnění jejího smyslu, který je silně instrumentalizován.

Jan Patočka to poměrně názorně dokládá ve své koncepci tří pohybů lidského života. Jedná se o pohyby v širokém slova smyslu celoživotní aktivizace. Prvním pohybem je pohyb akceptace. Jde o pohyb, při němž přijímáme to, co nám okolní svět přináší. Druhým pohybem je pohyb obrany, tím se vymezujeme vůči danostem našeho bytí a snažíme se je ovlivňovat. Třetím pohybem je potom pohyb sebepřesahování. V něm se vztahujeme k okolnímu světu v určitém kontextu a v ochotě vzdát se svých tužeb a potřeb v zájmu většího celku.

Patočka přitom chápe všechny tři pohyby nikoli jako vývojové etapy, ale jako děje spolupůsobící v našem bytí (Patočka, 1990). Mnoho lidí však vystačí pouze s prvními dvěma pohyby a třetího nikdy nedosáhne. S ohledem na heideggerovské analýzy autenticity lze však říci, že bez dosažení pohybu sebepřesahování nedospíváme k autentickému bytí.

Má-li tedy cestovatelský pohyb v sobě nést prvky autenticity, musí v něm být přítomen určitý přesah, který znamená vzdání se momentální účelovosti a krátkodobě instrumentalizovaných potřeb.

I

Pokusili jsme se zde velmi stručně propojit tři koncepce, které mohou vést k určitému zamyšlení nad samotným smyslem cestování a nad některými možnostmi, jak upravit svůj přístup k tomuto fenoménu, a to spíše vnitřně, aniž bychom museli vždy jakkoli razantně měnit vnější atributy našeho pohybu.

Jedná se jednak o individualizaci motivu cesty, která nás může dovést k tomu, že vždy můžeme hledat určitou paralelu mezi momentální cestovatelskou aktivitou a naší životní poutí. Za druhé jde o uvědomění si kvalitativních a kvantitativních změn, jimiž naše konkrétní cestovatelské počínání prochází a využití významu kvality s ohledem na vnímání detailů a rychlost pohybu. Za třetí potom bylo naší snahou čtenáře přivést (byť pouze ve stručné inspiraci) k zamyšlení nad autenticitou našeho chování v čase, který je nám pro danou činnost k dispozici a s ohledem na překlenutí utilitárních potřeb směrem k sebepřesazení.

Při vědomí velmi omezeného prostoru pro rozvinutí takové filosofické reflexe jde spíše o návrhy jistých směrů, kam by se mohlo naše uvažování ubírat. Jejich podrobnější rozpracování by vyžadovalo výrazně obsažnější platformu. Přesto může být uvedené propojení tří uvedených konceptů zajímavou možností, jak cestovatelský prostor obohatit a do jisté míry alespoň v jednotlivých individuálních případech rozšířit smysluplnost cestovatelských aktivit.

Použitá literatura: skryto pro potreby daného úkolu

Několik poznámek na závěr:

- Jedná se o text, který byl v minulosti publikován, není však dostupný na webu. Tím by mělo být zaručeno, že úkoly budou vytvářeny skutečně samostatně a kreativně.
- Abstrakt, klíčová slova a názvy podkapitol skutečně existují. Je tedy možno porovnat výsledek úkolu s originálem. Pointou úkolu však není být co nejblíže k originálnímu znění textu, ale najít logické vazby a ústřední myšlenky.
- Použitá literatura k textu byla odstraněna z důvodu lepšího efektu pro nácvik aktivity. Odkazy jsou však skutečné a v originálním textu v referenčním seznamu dostupné (pro zájemce je možno dodatečně doplnit).
- Z důvodu jisté obezřetnosti v kontextu ochrany autorských práv byl zvolen daný text. Pokud není téma pro někoho dostatečně zajímavé, je třeba úkoly vnímat spíše jako nácvik obecných dovedností. Pokud však naopak téma někoho zaujme, je možno dodatečně vést o daném textu a jeho obsahu případně další diskusi.

Hodně zdaru a trpělivosti!

Emanuel Hurych